

ZAMONAVIY TIBBIYOTNING TERMINOLOGIK TIZIMI

Abrayeva Shahnoza Esonovna

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi

Pedagogika, psixologiya va

tillar kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: *Bu maqolada asosan tibbiyotga oida terminlar va ularning bugungi kunda tibbiyotning barcha sohalarida ishlatilishi va lotin tilining terminologiyadagi o'rne haqida fikr-mulohazalar yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *lotin-yunon, terminologiya, atamashunoslik, tibbiyot, termin, kasallik, ibora, tibbiy xodim.*

Абстрактный: *В данной статье в основном рассматриваются медицинские термины и их использование во всех областях медицины сегодня, а также комментарии о роли латинского языка в терминологии.*

Ключевые слова: *латинско-греческий, терминология, терминология, медицина, термин, болезнь, словосочетание, медицинский работник.*

Termin sifatida alohida yakka so'z (organizm, hujayra, otgan, gen, kasallik, appenditsit) bilan bir qatorda so'z birikmasi (ko'krak qafasi, ensa suyagi, gipertonik kasallik, sanitar ishlov berish, radiatsion gigiyena) ham bo'lishi mumkin. Terminologiya doimiy harakatda: nimadir o'zgaradi, qo'shiladi, eskiradi, ta'minotdan chiqadi, yo'qotiladi. Ko'plab qadimdan ma'lum maxsus so'zlar yangi ilmiy tarkibga ega bo'ladi. Ko'plab qadimdan ma'lum maxsus so'zlar yangi ilmiy mazmun oladi. Terminologiya - ilm, ilmiy adabiyot tilining muhim ajralmas qismidir. Lotin tili tibbiyotda an'anaviy ravishda anatomiya, klinika va farmakologiya uchun xalqaro terminologiya, shuningdek, retseplar tayyorlashda qo'llaniladi. Lotin tilini bilish turli mamlakatlar shifokorlariga bir-birlarini osongina tushunish imkonini beradi.

Tibbiyot lotin tili kursining o'rganish ob'ekti tibbiyot fanining maxsus tushunchalarini bildiruvchi so'z va iboralardir. Bunday so'z va iboralar atamalar deb ataladi va ularning birikmasi tibbiy terminologiyani - tibbiyot xodimlarining kasbiy tilini tashkil qiladi. Tibbiyot mutaxassisi doimiy ravishda yangilanib turadigan professional tildan malakali foydalanishi va atamalarning paydo bo'lishini belgilaydigan qonunlarni tushunishi kerak.

Har qanday mamlakat shifokorlari qadimgi yunon va lotin tillarida paydo bo'lgan xalqaro, umumiy qabul qilingan atamalardan foydalanadilar. Bu atamalar umumiy va ularning millatidan qat'i nazar, mutaxassislar uchun tushunarli.

Ayrim fanlarning terminologiyalari o'nlab va yuz minglab atamalardan iborat. Terminologiyaning boshlang'ich nuqtasi atamaning maqsadi ilmiy tushunchani qisqa va aniq ifodalashdir. Buning uchun atama quyidagi mezonlarga ega bo'lishi kerak: adekvatlik, aniqlik. Haqiqiy hayot terminologiyasida hamma atamalar bu talablarga javob bermaydi.

Shu bois, turli fanlar, jumladan, tibbiyot mutaxassislari o'z kasbiy tilini tartibga solish va standartlashtirishga katta e'tibor berishadi.

Zamonaviy tibbiyotning terminologik tizimi ko'plab quyi tizimlardan iborat bo'lib, ular orasida uchta etakchi: anatomik va gistologik terminologiya, farmatsevtik terminologiya va klinik terminologiya. Funktsional buzilishlarning nomlari odatda prefiks va ildiz atama elementlarining kombinatsiyasi yordamida tuziladi.

-Prefiksli TE lardan dys- prefiksi ko'pincha TE yakuniy ildizi bilan birgalikda qo'llaniladi: diskineziya, ae f - diskineziya, muvofiqlashtirilgan harakat harakatlarining buzilishi.

-Dysfunctio onis f - disfunktsiya va nomi. ma'lum bir organ ham ishlatiladi: dysfunctio renum - buyrak funksiyasining buzilishi.

-Ayrim funktsiya yoki fiziologik jarayonning to'liq to'xtab qolishi yoki yo'qligi a - (an - unli tovush oldidan) prefiksi yordamida ifodalanadi:

afagiya, ae f - afagiya, yuta olmaslik;

anuriya, ae f - anuriya, siydik pufagiga siydik tushmasligi

-Nimanidir yo'qotish yoki ajratish ma'nosini bildirmoqchi bo'lsak des- prefiksini ishlatamiz: des-infectio (dezinfeksiya yani infeksiyani yoqotish, zararsizlantirish)

-osis suffiksi ham surunkali kasallanish yoki normadan oshib ketish yoki ko'payish manosida keladi: masalan hepatosis (jigarining surunkali kasallanishi), acidosis (kislota moqdorining oshib ketishi)

-itis suffiksi yalliglanish ma'nosida keladi. Masalan: arthritis (bo'gim yalliglanishi), stomatitis (og'iz bo'shligi yalliglanishi)

Klinik terminologiya (yunoncha klinike (techne) - yotqizilgan bemorlarni parvarish qilish) tibbiy terminologiyaning eng keng qamrovli bo'limidir. Bu erda turli kasalliklar va ularning nomlari, tekshirish va davolash usullari, klinik mutaxassisliklar va mutaxassislar keltirilgan. Bu nomlarning barchasi asosan otlardir. Bunday otlar bir ildizli so'zlar bo'lishi mumkin (asthma, atis n - astma; hernia, ae f - churra). Biroq, ko'p hollarda ular tarkibi murakkab bo'lib, asosan yunoncha so'z yasovchi elementlardan yoki atama elementlaridan (TE) iborat: hyperaesthesia- yuqori sezuvchanlik.

Affiksial va ildiz TE mavjud. Affiksial TElar prefiks va qo'shimchalardir. Masalan, hypo- prefiksi "normadan past" ma'nosi bilan atamalarni hosil qiladi: hypotermia - gipotermiya, haroratni pasaytirish; hypothyreosis - hipotiroidizm, qalqonsimon bez funktsiyasining pasayishi; hypoxia - gipoksiya, to'qimalarda kislorod darajasining pasayishi. -oma qo'shimchasi odatda "o'simta" degan ma'noni anglatadi: lipoma, yog 'to'qimalarining shishi; odontoma - odontoma, tish to'qimalarining shishi. Ildiz TE - yunoncha va ba'zan lotincha otlar, sifatlar yoki olmoshlarning ildizlari yoki o'zaklari. Ildiz TE larni boshlang'ich va oxirgilarga bo'lish odatiy holdir. Dastlabki TE qo'shimchalar yoki oxirgi TE bilan bog'lanadi. Masalan, TE angi - "tomir" ma'nosi bilan angioma (angioma, qon tomirlari to'qimasidan o'sma) va angiitis (angiit, qon tomirlari devorlarining yalliglanishi) nuqtai nazaridan - itis yoki - oma qo'shimchalari bilan birlashtirilishi mumkin). Shu bilan birga, bu TE ildiz uchi TE bilan birlashtirilishi mumkin: angiosclerosis (angioskleroz, qon tomirlari devorlarining

qattiqdashishi), angiospasmus (angiospazm, qon tomirlarining spazmi). Boshlang'ich TE odatda boshqasiga, shu jumladan oxirgi TE ga bog'lovchi unli - o - yordamida biriktiriladi: bronchospasmus- bronxospazm, bronxlarning torayishi. Agar boshlang'ich TE qo'shilgan TE unli bilan boshlansa, u holda bog'lovchi - o-, qoida tariqasida, olib tashlanadi: nephrectomia - nefrektomiya, buyrakni olib tashlash operatsiyasi Biroq, ba'zida bu qoidaga rioya qilinmaydi. va bog'lovchi - o - saqlanib qoladi: acroaesthesia - tananing distal qismlarining yuqori sezuvchanligi.

Ildiz TE ko'pincha boshlang'ich va yakuniy terminologik elementlar sifatida harakat qilishi mumkin, masalan: nos- va -nosis (kasallik), qarang: nosologia, ae f - nozologiya, kasalliklarning shakllari va ularning tasnifi haqidagi ta'limot; zoonosis, is f - zoonoz, hayvonlardan odamga yuqadigan yuqumli kasalliklar. Bunday hollarda talabalar ushbu ikkala variantni ham bilishlari va ularga og'zaki yoki yozma javob berishlari kerak: kasallik - nos-, - nosis.

Ildiz TE lar bir-biri bilan bog'lanib, ko'p komponentli tuzilmalarni hosil qilishi mumkin: chole (safro) + cyst (quviq) – > cholecyst- xoletsist – (o't pufagi): – cholecystographia - xoletsistografiya – o't pufagining rentgenografiyasi.

Tibbiyot fanlari, mutaxassisliklari va bo'limlarining nomlari ko'pincha yakuniy TE - logia: ophthalmologia, ae f - oftalmologiya yordamida shakllanadi.

Klinik tibbiyot bo'limlarining ayrim nomlari yakuniy TE - iatria yordamida shakllanadi: geriatria, ae f - geriatriya, klinik tibbiyotning keksa yoshdagi kasalliklarga va ularni davolash usullariga bag'ishlangan bo'limi

Bugungi kunda lotin tili nafaqat Qadimgi Rim faylasuflari, notiqdari, shoirlarining xotirasi, balki zamonaviy dunyoning ajralmas atributidir. Lotin tili ko'plab bilim sohalarida, xususan, tibbiyot, biologiya va huquqshunoslikda ilmiy terminologiyada mustahkam ildiz otgan. Tibbiyotda deyarli barcha tibbiy atamalar lotin-yunon tilidan kelib chiqqan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. ПОРЕЦКИЙ Я. И. Элементы латинского словообразования и современные языки. - Минск: 1977. - 123 с.
2. DECKERS M.-C. Le vocabulaire de Theilhard de Chardin. Les éléments grecs. - Gremloux: Duculot, 1968. - 212 p
3. KOSTITCH A. Le problème de la terminologie médicale. - La Presse médicale, 1971, N1, p.20.
4. Esonovna, A. S. (2020). Linguistic features of Latin and Greek synonymous morphemes in the lexical system of the french language. International scientific review, (LXXII), 47-48.
5. Abrayeva, Shahnoza Esonovna. "LINGUISTIC FEATURES OF LATIN AND GREEK SYNONYMOUS MORPHEMES IN THE LEXICAL SYSTEM OF THE FRENCH LANGUAGE."

International scientific review of the problems and prospects of modern science and education. 2020.

6. Abrayeva, S. E. (2020). LINGUISTIC FEATURES OF LATIN AND GREEK SYNONYMOUS MORPHEMES IN THE LEXICAL SYSTEM OF THE FRENCH LANGUAGE. In International scientific review of the problems and prospects of modern science and education (pp. 47-48).

7. Esonovna, A. S. (2023). Substitution of Latin and Greek Morphemes in Words in Medical Terminology. Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science, 4(2), 32-34. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/9P4FD>